

ANTUN MEDO (ANTONIUS MEDUS CALOSSIUS)

(NEKI REZULTATI ISTRAŽIVANJA ŽIVOTA I RADA DUBROVAČKOG FILOZOFA
XVI. stoljeća)

Erna Pajnić

Antun Medo (Antonius Medus Calossius) rođen je 1530, a umro u Dubrovniku 1600. godine, u obitelji grčkog podrijetla. Vrlo štire podatke o njegovu životu i radu donose biografije: F. M. Appendini (»Notizie storico-critiche sulle antichità, storia e letteratura de' Ragusei«, ed. A. Martechini, Dubrovnik 1802—1803), Vicko Adamović (»Gragja za istoriju dubrovačke pedagogije«, Zagreb 1855), dominikanac Serafin Crijević (»Bibliotheca Ragusina« — rukopis u knjižnici dominikanskog samostana u Dubrovniku, str. 410—414, 1740—1742), Ignjat Đorđić (»Biografska dela«, izd. Petar Kolendić, Srpska kraljevska Akademija, Beograd 1935), Šime Ljubić (»Dizionario biografico degli uomini illustri della Dalmazia«, Vienna 1856), Sabo Sladović-Dolci (»Fasti litterari-ragusini, sive virorum litteratorum, qui usque ad annum 1766. in ragusina claruerunt ditone, prospectus«, Venetiis 1767), Jorjo Tadić (»Dubrovački portreti«, Beograd 1948), Didak Pir (Jacobus Flavius Eborensis-Pyrrhus) — koji Medu posvećuje nekoliko pjesama (zbirka »Cato minor sive disticha moralia ad ludimagistros Olyssiponenses«, Venecija 1592). Nekolicina autora spominje A. Meda u vezi s kojim drugim njegovim suvremenikom. Tako Cvito Fisković, Žarko Dadić, Vuk Vinaver, D. Grmek, Vladimir Filipović (»Filozofija renesanse«, Matica hrvatska, Zagreb 1956) govori o Medu kao aristotelovcu »koji je nauku Aristotelovu čistio od skolastičkih dodataka i iskrivljavanja, a jednako tako branio od platonovskih umetaka«. Listu onih koji se na bilo koji način dotiču života i rada A. Meda mogli bismo zaključiti s Franjom Markovićem, koji u svom rektorskom govoru, održanom u Zagrebu 1881 (»Filozofijske struke pisci hrvatskog roda s onkraj Velebita u stoljećih XV—XVIII«), sažeto izlaže gotovo sve ono što nalazimo u drugim biografama i što do danas znamo o tom dubrovačkom filozofu XVI. stoljeća. Govoreći o novom smjeru u evropskoj filozofiji koji teži za uspostavljanjem prave Aristotelove nauke i metode, on završava svoje izlaganje o Medu: »Medić

vojuje za uspostavu prave nauke Aristotelove iz onoga krivoga i pokva-
renoga oblika kojega joj je dao bio sredovječni skolasticizam i kojega
je bio donjekar pripravio već učenik Plotinov III. vijeka Porfirij
svojim neosnovanim identificiranjem Plotinove i Platonove nauke s Aris-
totelovom, te svojim netemeljitim tumačenjem Aristotelove nauke o kate-
gorijama. Medić, radeći o čistoći Aristotelove nauke i o ustuku proti
Porfiriju, jamačno se je oslanjao na znamenite onodobne talijanske uz-
postavljače Aristotelove, premda u svojim djelih mjestimice kaže, da
slijedi nauku Tome Akvinskoga, koju da drži za prvu, ali ujedno osu-
đuje skolastički način umovanja, i to poimence onaj po sredovječnom
nazivu realistički, koji je baš opreka od realizma u novijem smislu«
(str. 7. spomenutog govora).

Iz sveukupnosti podataka što ih donose razni autori zaključujemo
ponajprije da je Medo, uz to što se bavio filozofijom, bio i spretan
trgovac. Tako je on upravo primjerom one zanimljive koincidencije trgo-
vačkog zanimanja i umjetničkoga, filozofsko-znanstvenog afiniteta, po-
jave što je susrećemo u nekolicine istaknutih Dubrovčana onog doba, a
koja nam ponešto kazuje i o privrednom blagostanju i o duhovnoj
klimi Dubrovnika. Ti Dubrovčani nisu propuštali prilike da za svojih
poslovnih putovanja kontaktiraju u stranim gradovima s tamošnjim
istaknutim filozofima, pjesnicima, znanstvenicima, što je pridonosilo
učvršćivanju kulturnih vezi između Dubrovnika i velikih evropskih kul-
turnih središta.

Uza svu svoju zaokupljenost trgovačkim poslom Medo je napisao tri
knjige (tiskom izdane), koje su se sačuvale:

a) *In librum septimum Metaphysicae Aristotelis expositio*, in qua est
videre philosophiam Aristotelis, si in sua puritate consideretur, esse fa-
cilem intellectu, sin vero communi modo philosophandi, non modo dif-
ficilem, sed fieri non posse, ut ab ullo intelligatur, Venetiis, apud F.
Barilettum, 1599.

b) *In librum duodecesimum Metaphysicae Aristotelis expositio*, Vene-
tiis, apud F. Barilettum, 1598.

c) *Quaedam animadversiones in Praedicabilia Porphyrii*, in quibus
probatum plura esse errata quam verba, si cum puritate philosophiae Ari-
stotelis conferantur, quae puritas a nemine unquam intelligitur Praedica-
biliis Porphyrii non expolis, Venetiis, apud F. Barilettum, 1600.

O četvrtom djelu ne postoje precizni podaci ni o naslovu ni o tiska-
nju. Većina autora koji pišu o Medu navodi i to njegovo djelo (pod
različitim naslovima: S. Crijević — »Cogitationes astronomicae«, Š.
Ljubić — »Cogitazioni matematiche«, D. Grmek — »Cogitationes astro-
logicae«), a svi se iskazi podudaraju u zaključku »da se ništa pouzdano
o tom djelu ne zna«. Sva se izvješća biografu vjerojatno oslanjaju na
ono što sam Medo kaže o posveti Ivanu Vincentu Pinelliju (iz »Izlaganja
VII. knjige Metafizike«): »Kad sam se nedavno prošle godine otputio u
Veneciju da bih svoje 'Izlaganje XII. knjige Aristotelove "Metafizike"
tiskom izdao (to je djelo izdano u Veneciji kod Bariletta 1598. godine —

op. a.) i da bih, i u Veneciji i u Padovi, s nekim čovjekom odlična duha raspravljao o svojim najnovijim razmišljanjima ('cogitationes'), i o Aristotelovu učenju i o astrologiji, spoznao sam odmah sve tvoje vrline i tvoju mudrost.« Je li Medo tada imao gotov rukopis o navedenoj temi svojih razmišljanja pripremljen za tisak, a o kome se, po svom običaju, želio prije tiskanja savjetovati s padovanskim prijateljem, te je li rukopis doista išao u tisak, nije poznato.

Na to međutim da je astronomija uistinu bila predmetom zanimanja našeg filozofa upućuje dio komentara XII. knjige Aristotelove Metafizike, u kome Medo, nadovezujući na Aristotelovo izlaganje astronomskih teorija Euroksa i Kalipa, iznosi podatke o dostignućima svoga vremena u astronomiji te spominje Fracastrov sustav, kritizira Ptolomejeve teze, dotiče se Kopernika, za koga kaže da je iznio »astrologiam in suo genere satis elegantem«. U pobijanju teza navedenih autora služi se argumentima koji su rezultat njegovih vlastitih promatranja i istraživanja. U vezi s tim spominje neke sprave kojima se služio pri promatranjima neba (»Magnitudinem corporis Lunaris cum suum orbem lumine compleasset, instrumento, cuius diameter fere viginti passuum erat, observavi ... «).¹

U filozofiji Medo je bio samouk. Nigdje nema podatka o tome da je pohađao kakve više škole u inozemstvu gdje bi studirao filozofiju. I on sam na nekoliko mjesta naglašava da se posve sam, bez učitelja, upustio u studij filozofije, napose u proučavanje Aristotelove filozofije, smatrajući to svojom prednošću u izvršavanju zadaće što ju je sebi postavio (da očisti Aristotelovu filozofiju od skolastičkih iskrivljavanja). Budući da je bio upućen na sam tekst Aristotelov, lakše je uočio greške u tumačenju i odstupanja od »izvornog« Aristotela, od onih koji su, pohađajući škole, bili, u pristupu komentarima, sputani autoritetom što su ga u školama uživali pojedini komentatori. U predgovoru ekspozicije VII. knjige Medo kaže: »Tako sam ja, bez učitelja koji bi me podučio usmeno u onoj filozofiji, a koju je on opet naučio od svoga učitelja, nastojao oko razumijevanja Aristotelovih riječi samo se teksta držeci.«² Čini se da on pogotovo zato ističe prednost svoje situacije iz koje mu je moguć kritički pristup komentarima što je svjestan mogućnosti potcjenjivanja njegovih napora i osporavanja vrijednosti njegovih rezultata od priznatih autoriteta u većim kulturnim centrima. To biva osobito jasno iz ove njegove izjave: »Premda bi me trebalo biti stid da se ja, čovjek u ovom kutku nastanjen daleko od škola i sastanaka tolikih učenih ljudi, s njima ne slažem, ipak me istina sama, a ona mi je od svega draža, tjera da se s mnogo toga ne složim. Mislim naime da nema nikoga tko bi se

¹ In lib. septimum, str. 10:

»Promatrao sam veličinu Mjesečeva tijela, kad je svoj krug ispunilo svjetlošću (i to) instrumentom, promjer kojega bijaše gotovo dvadeset stopa ... «

² In lib. duodecimum, str. 67:

»Atqui sicut ego, qui sine magistro vivae vocis, qui me illam philosophiam doceret, quam ipse a suo Praeceptore didicerat, tantum textui studens verba Aristotelis intelligere elaboravi.«

čisto filozofski bavio Aristotelovom filozofijom.«³ Smatrajući svoj način rada jedinim ispravnim putem proučavanja filozofskih djela, sokoli i druge da ga slijede »ostavivši po strani sve ono što su ikad naučili uobičajenim načinom filozofiranja, a nastojeći oko razumijevanja samog teksta« (... »unumquemque studiosorum hortor, ut posthabitis omnibus expositionibus et quicquid a magistris communi modo philosophandi per quodcumque tempus didicerit, denuo incipiat, ad solius textus intelligentiam incumbere«).

Iako radi daleko od škole, Medo kontaktira s ljudima koji su u žiži najvažnijih kulturnih zbivanja tog vremena. Tu se poglavito misli na I. V. Pinellija, poznatoga talijanskog mecenu XVI. stoljeća, komu je Medo posvetio dva svoja djela, a koji je u svom padovanskom domu-muzeju okupljao poznate znanstvenike, filozofe i umjetnike ne samo iz Italije već i iz čitave Evrope (tamo je zalazio Galilei, Dubrovčanin Marin Getaldić, njegov sugrađanin Niko Primović, s njime je u prijepisci bio naš Franjo Petrić, a iz posveta što mu ih Medo upućuje vidimo da je i on, Franjo Petrić, bar jednom bio gost njegov u Padovi). Odatle je Medo dobivao ne samo poticaj za rad nego i sugestije o temama. Sigurno je da je preko Pinellija djelovala na Meda, tj. na njegov izbor tema, te način rada duhovna klima Padove, svjetski značajnog sveučilišnog središta onoga doba. To je središte aristotelizma i pozornica najžešćih filozofskih rasprava o pravom tumačenju Aristotelove filozofije (»aleksandristi« i »averroisti«). Sigurno je da je i Medovo isticanje potrebe za vraćanjem na sam tekst Aristotelov kao osnovu intepretiranja, zatim osporavanje vrijednosti raznim komentarima i polemikama s najpoznatijim komentatorima, nastojanje oko čistoće Aristotelove misli, kritika uobičajenog (skolastičkog) načina filozofiranja i metafizičkog interpretiranja Aristotelovih kategorija (napose kod Porfirija) pod utjecajem onoga što se zbiva u Padovi u drugoj polovici XVI. stoljeća.

*

Djela su Medova polemičkog sadržaja, uperena protiv općeprihvaćenog načina filozofiranja (»communis modus philosophandi«), pod čim se razumijeva skolastički način obrade Aristotelovih djela i svi mogući njihovi komentari koji su iskrivili temeljni smisao Aristotelova naučavanja. U skladu s osnovnom intencijom svojom da uspostavi izvornu čistoću (»puritas«) Aristotelove filozofije upušta se Medo u izlaganje, po njegovu mišljenju, najznačajnijih dijelova Aristotelove Metafizike, ispravno razumijevanje kojih smatra uvjetom ispravnog razumijevanja čitave Aristotelove filozofije. Tako nastaju izlaganje VII. i XII. knjige »Metafizike« (zapravo knjige VI — Z i knjige XI — A; Medo se

³ In lib. duodecimum, praefatio:

»Licet vero pudeat me hominem in hoc angulo procul scholis et tot doctissimorum virorum congressibus constitutum, ab illis dissentire, ipsa tamen veritas, maxime amica, ut in multis illis non assentiar, me cogit. Neminem enim esse arbitror, qui pura philosophia Aristotelis philosophiam tractet.«

naime služio latinskim prijevodom »Metafizike« u XIII knjiga). Pomno analizirajući tekst Aristotelov, zaustavlja se kod nekih ključnih pozicija, pa iznosi teze nekih komentatora u vezi s njima, da bi iz same komparacije bilo vidljivo odstupanje. U svom tumačenju Medo se ne priklanja nijednom smjeru, nijednoj školi komentatora, već, naprotiv, podvrgava kritici i najpoznatije komentatore kao što su Averroes (čak prozvanog »egzegetom«), Aleksandar Afrodizijski te Porfirije, polemika s kojim predstavlja zasebno djelo (»Quaedam animadversiones«). U dokazivanju neodrživosti tumačenja raznih komentatora koji mu pretihode upušta se naš autor u pomnu analizu termina, i Aristotelovih, koje tumači ispuštaju, i nearistotelovih, koje su komentatori koristili kao Aristotelove, te upućuje na loše prijevode kao jedan od uzroka pogrešnog svaćanja Aristotela. Posebnu pozornost njegovu zaokuplja termin τὸ τί ἦν εἶναι (»quod quid erat esse«), koji analizira u sva tri svoja djela, jer ga smatra ključnim terminom Aristotelove filozofije, a koga se ne dotiče ni tako glasoviti komentator Aristotelov kao što je Porfirije.

Zanimljivo je da je problem tumača i povijesti tumačenja među prvima dotakao upravo naš Franjo Petrić, inače protivnik Aristotelove filozofije. On u svojim »Discussiones peripateticae« pledira za studij izvornog teksta Aristotela, odričući vrijednost komentara, bilo arapskim, bilo grčkim, bilo latinskim.

No do iskrivljivanja je Aristotelove filozofije, po mišljenju većine onih koji su se bavili tim problemom, došlo već za nastajanja prvih komentara, neposredno nakon smrti Stagirićana. Osobito je pak tome pogodovao sinkretizam aleksandrijske škole, gdje su se pravili precizni komentari Aristotelovih tekstova, ali tako da su ih povezivali i u interpretaciji se oslanjali na Platonove postavke. Počinjalo bi se od pojedinačnog, od analize konkretnog, ćutilno zamjetljivog, a završavalo u tumačenjima Platonovim »Parmenidom«. Upravo je interpretacija Aristotela u platonovskom duhu, po Medu, kriva što se dugo nije znalo što je zapravo Aristotelova filozofija i što nije bila vidljiva sva njezina ljepota. To ponajviše treba zamjeriti Porfiriju, čiji je »Uvod u Kategorije« (»Eisagoge«) bio u srednjovjekovnim školama spis od primarnog značenja u pristupu Aristotelovoj logici, inače učeniku Plotinove škole, u kojoj se njegovala tradicija čitanja Aristotelovih spisa i njihova interpretiranja u duhu Platona. A na takvim je upravo interpretacijama srednji vijek »učio« Aristotela. Drugi izvor iz kojeg je Zapad crpio svoje znanje o Aristotelovoj filozofiji bili su arapski komentari, od kojih su najpoznatiji svakako Averroesovi. Tek u XII. i XIII. stoljeću bivaju postupno otkrivani originalni tekstovi (a otkriće je grčkog teksta Aristotelova, po Renanu, ravno otkriće novog teksta). Time započinje nova epoha u proučavanju Aristotelove misli. Upravo ono zbog čega govorimo o novoj epohi jest pretpostavka Medova kritičkog odnosa prema dotadašnjoj praksi u obrađivanju Aristotela. Originalniji i znatno poznatiji »istomišljenici« njegovi, koji istupaju protiv »kvaritelja« Aristotelove filozofije, u Italiji su Cesalpino, Girolamo Donato, Nifo, Ermolao Barbaro i drugi.

Sam Medo smatra jednim od uzroka iskrivljivanja to što se Aristotel u grčkoj filozofiji javlja tada kada se u školama bila ustalila tradicija koja započinje s filozofima koji su tražili trajno u pojavama, a u okvirima koje tradicije nalazimo Parmenida, Sokrata i napokon Platona s njegovim učenjem o idejama, pa je inzistiranje na općem kao predmetu filozofskog interesa postalo »perpetuum habitum in omnibus scholis iam a tempore Socratis et Platonis«. Aristotel »ob multas causas suas de philosophia sententias auditoribus haud potuit persuadere«, ali je najvažniji uzrok taj što su bili skloni tumačiti ga u duhu naučavanja njegova prethodnika. A poslije smrti Aristotelove, veli Medo, njegove su spise »propter nimiam obscuritatem« ostavili da leže »u tmuni«, sve dok ih nije počeo izlagati Aleksandar Afrodizijski, kao učenik platonovske filozofije, što Medo smatra odsudnim za njegovo (pogrešno) shvaćanje Aristotela. Osim svega što je spomenuto još je nešto pogodovalo dugotrajnoj zabludi u vezi s Aristotelovom filozofijom. U školama je naime, naglašava Medo, bilo propisano da se Porfirijeve rasprava o kategorijama uzima kao uvod u naučavanje Aristotelove filozofije (a kako Medo neprestano ponavlja, on je sasvim pogrešno shvatio Aristotela). Službeno je stajalište međutim bilo da je u spomenutoj knjižici sama istina Aristotelova učenja. Posebno mjesto, po Medu, o čemu je već bilo govora, u iskrivljivanju pripada nerazumijevanju termina, a po njemu je gotovo od primarnog značenja u poimanju filozofije ispravno shvaćanje njezinih termina.

Osnovna teza koju zastupa Medo nasuprot uobičajenom načinu filozofiranja jest da opće postoji u logičkom redu, ali ne i u realnom, gdje je samo pojedinačno. Svi oni koji filozofiraju u okviru uobičajenog načina brkaju ta područja. »Iako u logici ono opće jest supstancija, u fizici i metafizici ono što izričemo na opći način (kao opće) nije, nego jest ono pojedinačno«⁴ — tvrdi Medo. Primjer je takve konfuzije upravo Porfirijev traktat o predikabilijama »in quo invicem confunduntur physica, metaphysica et logica«. Ono što je za Meda glavna točka u kojoj se razilaze uobičajeni način filozofiranja i Aristotelova filozofija jest u određenju samog predmeta filozofskog bavljenja. Za onaj način filozofiranja to je ono opće, dok je, naprotiv, čitava Aristotelova filozofija o (onom) konkretnom. »Naime i iz teksta je očito, a i ja jasno pokazujem, da se čitava Aristotelova filozofija kreće u konkretnom, a čitav (onaj) način filozofiranja uporaba kojega se već uvriježila u školama poučava nas da se ne bavi konkretnim, nego apstraktnim.«⁵

Napokon, u sva tri svoja djela, a nasuprot uvriježenom shvaćanju Medo iznosi tvrdnju o nemogućnosti da se pomire i u sklad dovedu Aris-

⁴ In lib. duodecimum, str. 6:

»Etsi vero in logica universalialia sunt substantiae, in physica et in metaphysica tamen ea, quae universaliter dicimus, non sunt, sed singularia sunt.«

⁵ In lib. septimum, praefatio, str. 8:

»Nam et ex textu manifeste patet, et ego clare expono universam philosophiam Aristotelis in concreto versari; at universus modus philosophandi, qui usus scholarum est iam receptus, docet non in concreto, sed in abstracto.«

totelova i Platonova filozofija, u vezi s čime posebice biva apostrofiran Pico della Mirandola, najgorljiviji pobornik takve orijentacije. Tu nemogućnost izvodi Medo iz komparacije glavnih teza dviju filozofija.

Dok se za dvije Medove ekspozicije »Metafizike« može opravdano ustvrditi da ne donose gotovo ništa novo, da su prilično suhoparne (osim na mjestima gdje njihov autor povodom nekih Aristotelovih stavova vehementnije polemizira s kojim od komentatora) te da se, i po formi i po sadržaju, gube u gomili radova onog doba na istu temu, za treće djelo, koje je izrazito polemičkog karaktera, može se reći, bez obzira na uzore što ih je slijedio autor, da je originalnije, već po tome što je u njemu prisutniji sam pisac (nesputan formom izlaganja), te da je na neki način tipično za vrijeme u kom nastaje i za određenu kulturnu sredinu. Premda je taj polemički karakter nadasve očit u trećem djelu (upereno protiv Porfirijeva tumačenja Aristotelovih kategorija), treba napomenuti da ni u prva dva djela Medo, kao što je spomenuto, ne propušta priliku da napadne kojeg od Aristotelovih komentatora zbog iskrivljivanja izvornog smisla Aristotelove filozofije. Istodobno međutim on sam smatra svojom zaslugom to što mu je način interpretiranja Aristotela bliži kršćanskom poimanju (!) te ističe kako mu je Toma Akvinski, najveći predstavnik skolastičkog aristotelizma, bio i najpouzdanijim vodičem u razumijevanju Aristotela na nekim težim mjestima. Štoviše, on se trudi da dokaže koliko je Aristotelovo učenje u skladu s kršćanskim naukom, suprotstavljajući se svima onima koji su tu filozofiju prikazivali bezbožnom (»impiam fecerunt«).

*

Kao što je već naglašeno, najzanimljivije je djelo A. Meda »Neka zapažanja o Porfirijevim Predikabilijama („onome što se može pridati“)«, koje je izišlo iz tiska u Veneciji, kod Bariletta, 1600. godine.

Već u predgovoru napominje autor da se prihvatio zadaće da »iz tame u kojoj je dugo zaboravljena bila izvuče na svjetlo pravu Aristotelovu filozofiju« da bi »u svom svome sjaju zasjala ljudima koji se bave znanošću«, a što dotad nije bilo moguće upravo zbog uobičajenog načina filozofiranja. Medo je, tek što je završio pisanje komentara VII. knjige »Metafizike«, prionuo na proučavanje Aristotelove logike. No kako se uobičajilo Porfirijev Uvod stavljati ne samo pred Aristotelove spise iz logike nego i pred cijelu filozofiju, smatrao je nužnim prethodno proučavanje Porfirijeva spisa. I tako je nastala knjiga »Neka zapažanja« (»totum me studium Logicae Aristotelis contuli... Ac primum omnium suscepi discutiendum Porphyrii opusculum, quia communiter et logicae et universae philosophiae praeponitur«). Rezultat kritičke obradbe Porfirijeva djela bila je samo mržnja Medova prema tom tumaču Aristotela (»summum in me odium excitavit«). Pokazalo se naime kao nepobitna činjenica to da je Porfirije, čija je interpretacija nametana čitateljima i prije čitanja Aristotelova teksta, glavnim krivcem što se dugo uopće nije znalo što je prava Aristotelova filozofija.

Ono što se u okviru uobičajenog načina filozofiranja slušalo kao Aristotelova filozofija bila je upravo loša Porfirijeva »preradba« Aristotela.⁶ Porfirijev Uvod postao je sastavnim dijelom udžbenika što je služio kao osnova nastave Aristotelove filozofije te je počeo biti tretiran kao integralni dio nje. I to je išlo tako daleko »da se ni samom Aristotelu nije apsolutno vjerovalo kad bi se radilo o nečem što Porfirije nije potvrdio«, konstatira Medo.

Osnovni je povod polemiziranja Porfirijevo učenje o pet predikabilija (popularno »Porfirijeve univerzalije« — genus / γένος /, species / εἶδος /, differentia / διαφορά /, proprium / ἴδιον /, accidens / συμβεβηκός /, je tradicija pripisuje Porfiriju, a Aristotel ih kao »ono što se može pridati« spominje u »Topici«⁷ (govoreći o definiciji, rodu, svojstvenom i akcidensu). U Porfirijevu Uvodu zapravo nije samo riječ o kategorijama, niti taj spis dostaje za objašnjenje onoga o čemu Aristotel govori u »Kategorijama«. Predmet je te rasprave pet predikabilija, obrade i razumijevanje kojih je, po Porfiriju, nužno za shvaćanje Aristotelovih »Kategorija«, za postavljanje definicije i za ispravno shvaćanje diobe (»divisio«) i izvođenje dokaza.

Za raspravu u cjelini tvrdi Medo da obiluje mnogim greškama (»Quae quidem Praedicabilia tot erratis cognovi undique redundere . . .«). On nam ih ipak sve ne nabroja, da nas ne bi time zamarao onako kako je čitanje teksta zamaralo njega. Istodobno smatra da će i one osnovne zablude Porfirijeve na koje će upozoriti biti dovoljne da svakom bude jasno koliko se ono za što Porfirije tvrdi da je Aristotelovo stajalište od ovoga stvarno razlikuje.

Svrha je kritike Porfirijeva djelca ta da ga svi što se bave filozofijom »merito odio prosequantur« te da se preda »oblivioni sempiternae«. U svojoj kritičkoj obradbi Porfirijeva Uvoda Medo se ponajprije kritički osvrće na djelo u cjelini, a potom u svakom poglavlju (ukupno ih je šest) obrađuje jedno od »onoga što se može pridati«, pa tako na neki način slijedi strukturu Porfirijeva spisa, koji je doduše podijeljen na sedamnaest poglavlja, ali nakon prvoga, uvodnog, drugo obrađuje rod i vrstu, tri slijedeća ostale predikabilije, dok se preostala poglavlja bave komparacijom svakog »od onog što se može pridati« sa svim ostalim predikabilijama.

⁶ Zapravo je temelj proučavanja logike u skolastici XII, XIII. i slijedećih stoljeća tzv. »Corpus logicum« sastavljen od »Logica vetus« (sadržavala je Boetijev prijevod Porfirijeve Isagoge, njegov prijevod Aristotelovih »Kategorija« i »O tumačenju«, Boetijeve komentare Porfirijeve »Isagoge« u prijevodu M. Victorinusa i u prijevodu samog Boetija) i od »Logica nova« (uz sva navedena djela sadržavala je još latinske prijevode obiju Analitika, »Topike« i »Sofistička pobijanja«). Po mnogima je toj knjizi logičkih tekstova pripadao i »Liber sex principiorum« Gilberta Poreta. O tom vidi: Grabmann: »Mittelalterliches Geistesleben«, Abhandlungen zur Geschichte der Scholastik und Mystik, Bd. III, Hueber Ver. München 1956.

⁷ »Topika«, lib. I, c. IV (V), V (VII), VI (VIII) . . . iz:

Aristoteli Opera omnia, ed. Didot, Parisiis 1878, Organon-vol. 1.

Započinjući svoj kritički osvrt na čitavo djelo (»in universum eius opusculum«), Medo upozorava da je svjestan toga kako će njegova kritika Porfirija i njegova učenja »de vanis universalibus« biti mnogim učenim ljudima i neobična i mrska s obzirom na ugled što ga je taj tumač Aristotelov tolika stoljeća imao u školama (»Non dubito, quin haec mostra non modo quia nova, sed etiam, ut quam humanissime dicam, quia communi modo philosophandi per tot saecula iam usu scholarum approbato et contrito, sint primo aspectu ut insolita, ita odiosa videnda«).⁸ Zatim nastavlja kritiku djela o predikabilijama nadovezujući se na postavke iz ekspozicija VII. i XII. knjige »Metafizike« tvrdnjom da je ono što se u okviru uobičajenog načina filozofiranja predavalo bilo »neki čudan spoj Aristotelove i Platonove filozofije«. Zapravo ta je filozofija bliža Platonovoj, a nazivali su je aristotelovskom. »Sada uistinu, kad to bolje razmotrim, kažem da nije ni Aristotelova ni Platonova, nego neka treća, a ni ona kod svih jedna i ista,⁹ konstatira Medo.

Čitav je taj način filozofiranja uopće »ex contrariis permixtum«; a kako je svaki počeo u okviru toga načina predavati svoju vlastitu interpretaciju Aristotela, dogodilo se da »ima toliko filozofija koliko i predavača«. Svi se oni ipak u tome slažu što se poput začetnika toga smjera u filozofiji — Porfirija, bave onim općim odvojenim (»universalis separata«), tj. transcendentnim (»u duhu mladih filozofa«).¹⁰

Kako se svaka nauka mora temeljiti na određenim principima »quae quidem prima vera sint necesse est«, a uobičajeni način filozofiranja »totus innititur ut suis principiis primis quinque Porphyrii praedicabilibus« i kako je opet u osnovi tog učenja (interpretacije Aristotelovih kategorija) »universus Platonius modus philosophandi«, to biva evidentnim da čitav taj način filozofiranja ne može biti istinit (jer se zasniva na neistinitim principima). Što se pak tiče samog učenja o predikabilijama, ono ne može biti istinito jer »aliter sunt in re, quam in voce«. To »aliter in re, quam in voce« odnosi se na Porfirijevu tvrdnju »da filozofira u duhu Aristotela«, dok je iz samog djela očito da stoji na pozicijama Platonove filozofije, »koja je dijametralno suprotna Aristotelovoj filozofiji« (»... ait, se secundum philosophiam Aristotelis philosophari, revero tractat puram philosophiam Platonis, quae ex diametro philosophiae Aristotelis est contraria«).¹¹

⁸ Quaedam animadversiones, c. I, f. 4 r.

⁹ Ibid., c. I, f. 5 r:

»Nunc vero id melius considerans, dico nec esse Aristotelis nec Platonis, sed quandam tertium, nec apud omnes unum et eundem.«

¹⁰ Quaedam animadversiones, cI. f. 5 r.:

»Qui quidem omnes in hoc ita conveniunt, ut unusquisque eorum, quia sic philosophetur, ut de entibus, quae sunt universalis separata inter genera generalissima et species specialissimas, vel ut communius et de mente recentiorum dicam, qui transcendentia introduxerunt philosophetur; de ente, inquam, quod est in universalibus separatis a genere generalissimo ad speciem specialissimam; ideo modos omnes omnium simul sumptos appello communem modum philosophandi.«

¹¹ Ibid., c I. f. 5v.

Ono što potencira i onako loš efekt Porfirijeva djelca jest to, što se to tumači prije nego se pristupi analizi Aristotelova spisa, jer se u svim izdanjima Aristotelovih »Kategorija« nalazi na početku. Iz vlastitog iskustva govori Medo kad tvrdi da »nitko živ ne bi čitao to djelo (Porfirijevo) kad bi se ono nalazilo iza Aristotelova spisa«, jer bi tada »svakome bilo evidentno koliko je strano i posve suprotno čak Aristotelovoj filozofiji« (»Quoniam manifeste depræhenderet quid alienum, immo quid omnino contrarium philosophiæ Aristotelis«). Kako je takav pristup Aristotelu tradicijom posvećen, nikomu nije palo na pamet da preispita vrijednost Porfirijeva učenja, njegove interpretacije Aristotela. Upravo zato ističe Medo značaj vlastitog pothvata (kritičke analize Porfirijeva djela), ne spominjući nigdje poznatije prethodnike na koje se oslanjao (u pogledu teme i metode), nego jednostavno objašnjavajući svoj pristup time što nije pohađao škola. Tako na nekoliko mjesta nalazimo ponovljeno »Dum sine magistro vivæ vocis darem operam philosophiæ in scripta solius Aristotelis incumbens...«¹²

Medo otklanja svaki eventualni prigovor svojoj kritici Porfirijeva učenja u vezi s objektom Porfirijeva spisa, jer, iako se ono o čemu raspravlja Porfirije, nahodi u Aristotelovoj »Logici« i u »Metafizici«, u sasvim drugačijem smislu govori o tome Porfirije, jer »Porphyrius non intellexit Aristotelem«. I zato ga iz poduke i škola Aristotelove filozofije treba posve ukloniti (»ergo e scholis philosophiæ Aristotelis omnino tollendum«), smatra naš filozof.

Središnji je moment Medove kritike Porfirijevo učenje o »odvojenom općem« (»de universalibus separatis«). Čitava je njegova rasprava o općem, univerzalijama, od kojih je svaka jedna izvan mnogih (»totum hoc opusculum est de universalibus separatis, quorum unumquodque est unum extra multa«). I u tome se manifestira temeljno odstupanje od pravog smisla Aristotelove filozofije, u kojoj je opće »jedno u mnogima« (»universalium vero Aristotelis unumquodque est unum in multis«). Dok se kod Porfirija opći pojmovi i (ono) pojedinačno izriču dvoznačno (»æquivoce«), u Aristotela misli se jednoznačno (»univoce«). Sve to govori u prilog tvrdnji da je Porfirije filozofirao s pozicija Platonove filozofije (»in schola Platonis existens«) i iz nje tumačio Aristotela.

Prva indicija o odstupanju od Aristotela jest uporaba apstraktnih termina koji ne postoje u Aristotelovoj filozofiji. »Kakvo«, »koliko« /ποιόν, πόσον/ »quæ Aristoteles dicit in concreto« zamjenjuje »kakvoćom«, »kolikoćom« (»qualitas«, »quantitas«) itd., a tome upravo Medo pridaje vrlo značajnu ulogu u genezi zabluda u vezi s poimanjem pravog smisla Aristotelove filozofije. Već samo supstituiranje adjektivne forme supstantivnom upućuje na novo i drugačije poimanje stvari, koje je uistinu bliže platonovskom metafizičkom poimanju ideja negoli Aristotelovu shvaćanju kategorija, kao najviših pojmova do kojih dolazimo

¹² »Dok sam se bavio filozofijom bez usmene učiteljeve predaje oslanjajući se na spise samoga Aristotela ... «

klasifikacijom svega što se iskazuje u neke najviše rodove («Eorum quae sine ulla conjunctione /κατὰ μηδεμίαν συμπλοκὴν/ dicuntur, unumquodque aut substantiam significat, aut quantum, aut quale...»).¹³ Po tome bi se ono što Aristotel u knjizi XII. »Metafizike« (9, 1086 a) zamjera teoriji o postojanju drugih supstanci osim onih koje doživljavamo čulima, tj. ideja i brojeva moglo primijeniti i na Porfirijevo tumačenje kategorija, po kome se opći pojmovi uzimaju kao odvojene /χωριστά/ supstancije i kao (ono) pojedinačno /καθ' ἑκάστων/. Čim se mi umjesto konkretnim započnemo baviti općim, rabeći apstraktne termine, smatra Medo, počinjemo se udaljavati od Aristotela. Krivci su za tu apstraktnost termina i oni koji su Aristotelov tekst prevodili s grčkoga. »Zbog toga oni koji su nam tekst s grčkoga preveli uglavno konkretno zamjenjuju apstraktnim; tako »koliko« nazivajući »kolikoćom«, a »kakvo« — »kakvoćom«...»¹⁴

Porfirije, poput većine tumača, zaboravlja termin »quod quid erat esse« /τὸ τί ἦν εἶναι/, a za koji se inače uvriježilo mišljenje da ga je Aristotel rabio u smislu »esencije« ili »kviditeta« (essentia, quidditas, suština, štostvo), što je po Medu sasvim pogrešno shvaćanje, jer ovi posljednji termini označavaju »opću odvojenu formu« («formam universalem separatam»), dok »quod quid erat esse« — »što bijaše biti« označuje pojedinačnu formu, »koja se ne može ni po mjestu ni u vremenu ni u duši odvojiti« («formam singularem, quae nec tempore, nec loco, nec mente potest separari»), a u vezi s čime upućuje na IV. knjigu »Metafizike«.

Bez obzira na sve greške što ih počinja Porfirije u ekspliciranju Aristotela jedna bi njegova izjava bila dovoljnim razlogom da se njegovo učenje ukloni iz škola. To je ona kojom priznaje da ne zna što je »ono« opće, iako se upravo time bavi («quod in praefatione sua ipse de se fatetur se nescire quid sint illa universalialia, de quibus ipsemet tractat»). Nakon te napomene Medo prelazi na analizu prvoga »od onog što se može pridati, naime roda («de genere»). Premda se tu Porfirije neprestano poziva na Aristotela, ipak sve to iznosi »in alio sensu«. Nakon komparacije onog što s jedne strane Porfirije govori o rodu s onim što s druge strane nalazimo u Aristotela umjesto zaključka donosi Medo poredbu: »Kao što se onima koji izdaleka motre čini za ono što ima formu kvadrata da je okruglo, tako se i Porfiriju koji je ugledao neki obris Aristotelovih riječi učinilo da su mu riječi slične Aristotelovim, a zapravo se više od njih razlikuju nego kvadrat od kruga.«¹⁵

¹³ Aristotelis »Liber de praedicamentis«, c. II u: Opera omnia, vol. L ed. Didot, Parisiis 1878.

¹⁴ In lib. septimum, praefatio:

»Ob hanc causam ii quoque, qui ex Graece nobis textum interpretati sunt, maiore ex parte concreta abstracta faciunt, sicut quantum, aut quale, quantitatem et qualitatem dicentes.«

¹⁵ In lib. septimum, praefatio, str. 10:

»Sicut procul aspicientibus quadrata, rotunda videatur, sic et Porphyrio consideranti quandam adumbrationem verborum philosophiae Aristotelis verba ipsius similia visa sunt verbis Aristotelicis; revera plus dissident, quam quadrum a rotundo.«

Medo dobro poznaje tekst Aristotelove »Metafizike«, njegovih logičkih spisa, a i drugih nekih djela (npr. »Etiku«, »O duši«), što se vidi iz čestih citata navedenih djela, tako da može komparirati definicije što ih Aristotel donosi na raznim mjestima. U raspravi o rodu tako navodi definicij rod iz »Kategorija«, iz »Topike«, iz »Metafizike«. U »Topici« se raspravlja o rodu »ut est praedicabile«, ali definicija što je tamo donosi Aristotel nije najbolja i prava definicija roda, a upravo je nju uzeo Porfirije da bi definirao prvo »od onoga što se može pridati«, govoreći o njoj kao o Aristotelovoj definiciji roda. A sama definicija po Porfiriju glasi: »genus est, quod praedicatur de pluribus differentibus specie in eo, quod quid est« (da je rod /ono/ što se pririče /onom/ po vrsti različitom u /onome/ »što nešto jest« / τὸ τί ἔστιν /)¹⁶ i za primjer dodaje »ut animal«, smisao čega je, po Medu, ovaj: »Genus esse id, quod praedicatur de pluribus speciebus«. Rod je dakle što se pririče mnogim vrstama, a ne mnogim pojedinačnima različitim po vrsti (»non de pluribus singularibus differentibus specie«), što je u duhu Aristotelova poimanja roda. Za Medu je uopće važno naglašavanje pojedinačnog (na koji je koncentriran interes Aristotelov), o čemu se opće izriče. Sve se naime opće u Aristotelovoj filozofiji dovodi u odnos spram pojedinačnog. »U knjizi 'Kategorija', (tamo) gdje se bavi onim što se iskazuje, tj. izrazima koji (nešto) iskazuju, priricanjem drugih supstancija, pribivanjem (u subjektu) akcidencija, sve se to odnosi na samo pojedinačno, koje pojedinačno i prve supstancije i osobito i najviše i apsolutno zove supstancijom i subjektom svega.«¹⁷

Uopće za predikabilije, naime rod, vrstu, razliku, svojstveno i akcidenciju, kaže Porfirije da se doduše pririču mnogima, ali ne nečem napose (za sebe), a to nije istina po Aristotelu, nego je u takvu shvaćanju »više grešaka nego riječi« (»Quod vero ait, genera et species et differentias et propria et accidentia de pluribus praedicari communiter, sed non proprie alicui, secundum philosophiam Aristotelis nihil horum verum est, quia potius in his paucis plura errata quam verba sunt«).¹⁸ Osim toga Porfirije »errorem in definitione generis committit« i tamo gdje se služi istim riječima kao i Aristotel (da je rod ono što se predicira nečemu u definiciji, u »onom što nešto jest«, u »quod quid est« — ἐν τῷ τί ἔστι), pri čemu Porfirije smatra da se samo za rod supstancije izriče u »onome što nešto jest«, dok se po Aristotelu na svih deset rodova primjenjuje definicija u kojoj je rod ono prvo što se predicira. Tako, kao što se druga supstancija npr. »životinja« predicira u definiciji čo-

¹⁶ Quaedam animadversiones, c II, f. 8 v.

¹⁷ Ibid., c II, f. 9 r.:

»In libro Praedicamentorum, ubi de praedicamentis, id est, de vocibus significantibus, et de praedicatione secundarum substantiarum, et de inhaerentia accidentium agit, omnia refert ad ipsa singularia, quae singularia, et primas substantias et praecipue et maxime et simpliciter substantias et subiectum omnium appellat.«

¹⁸ Quaedam animadversiones, c. II, f. 10 v.

vjeku ili govedu i nekom čovjeku i nekom govedu, tako se isto i »koliko« u definiciji predicira trokutu i kvadratu i nekom trokutu i nekom kvadratu. Jer, »Zašto ja ne bih mogao pitati — Što je ovaj trokut?« (τί ἐστίν, na koje pitanje odgovor predstavlja definicija), pita se Medo. (»Cur non similiter ego affere possum in genere accidentis interrogans quit sit iste triangulus?«)

Medo se, sa svoje strane, opredjeljuje za definiciju roda što je Aristotel donosi u »Metafizici«. ¹⁹

Kad zatim govori o razlici između roda i razlike i onoga što se općenito (»communiter«) naziva akcencijama (nakon definiranja svakog od »onog što se može pridati«, Porfirije ih međusobno uspoređuje), navodi da se razlika sastoji u tome što se rod iskazuje u definiciji (»quod quid est«) koja izražava bit, a ovo drugo (differentia et accidentia) da se prediciraju samo »in eo, quod quale est« (»kakvo je što«). To tako misli jer je smatrao da se akcencije prediciraju supstanciji. A, kao što se vidi u knjizi »O kategorijama«, pojedinačno akcidentalno jest u subjektima, tj. supstancijama, ali se pojam tih pojedinačnih akcencija nikad ne pririče supstanciji, a ime se njihovo uistinu kadšto o subjektu iskazuje. ²⁰ Uopće se ono opće ili rod neke akcencije nikad ne pririče pojedinačnoj supstanciji, nego se može iskazivati o supstanciji uopće (»de universali substantia«).

Prelazi se zatim na izlaganje o vrsti, u kom se već na početku kaže da je ono što je u Porfirija »species generis« (»vrsta roda«) u Aristotela »species singularis« (»vrsta pojedinačnoga«). Kako je »genus alicuius genus«, a »species alicuius species«, to se vrsta i rod definiraju jedno drugim (tako Porfirije na str. 7 svog Uvoda kaže da je najviši rod onaj koji je rod, a nije ujedno i vrsta /nečega/; a najposebnija vrsta da je ona koja nije ujedno i rod /nečega/). A vrsta u onom smislu u kome o njoj govori Porfirije u Aristotela označuje se kao »univerzalno predikabilna« vrsta, kao »species universalis« ili kao pojam vrste, pod čim se misli ono jedno u vrsti. Kako je, međutim, Porfirijeva interpretacija u duhu Platonove filozofije, po kojoj su rodovi i univerzalije (opći pojmovi) uopće počela i supstancije — odvojeni od pojedinačnoga, to mu je i moguće vrstu definirati rodom i rod vrstom, tako da »rod biva rodom vrste i vrsta vrstom roda«. Medo priznaje da se i u Aristotela može reći kako je rod — rod nečega i vrsta — vrsta nečega, ali nadove-

¹⁹ Aristotel, »Metafizika«, lib. IV. c. XVIII (1024) u: Opera omnia, ed. Bussemaker, G. Olms Verl., Hildesheim-New York 1973:

»Item, ut in rationibus quod primum inest, quod dicitur in eo quod quid, hoc genus, cuius differentiae dicuntur qualitates.«

²⁰ Quaedam animadversiones, C. II, f. 11 r:

»Ipse putabat erronee, accidentia de substantia praedicari. Ut in libro Praedicamentorum est videre, accidentia singulari insunt subiectis, id est substantiis, quorum singulorum accidentium ratio nunquam praedicatur de substantia, nomen vero singularis accidentis aliquando praedicatur de subiecto ...«

zuje: »Ali je posve drukčije mislio (Aristotel) nego Porfirije, naime da je rod — rod pojedinačnih i vrsta koja se može pridati da je vrsta uopće pojedinačnih.«²¹

Potom se osvrće na samu zgradu Porfirijeve teorije, koju naziva uobičajenim nazivom »arbor Porphyriana«, s obzirom na grananje i hijerarhiziranje dijelova što je sačinjavaju, a što bi se moglo smatrati još jednom odlikom novoplatonskog interpretiranja (Aristotela). O tom stablu kaže Medo: »Zatim Porfirije govori o svom stablu i svojim najvišim (najopćijim) rodovima i najnižim (najposebnijim) vrstama i o subjektu svog načina filozofiranja, koji je odvojen od pojedinačnog, a sadržan (je) u nizu između deset najviših rodova i posljednjih vrsta.«²²

Gradeći to svoje stablo, govori Porfirije: da je u svakoj kategoriji nešto najopćenitije (γενικώτατον, generalissimum) i ima u najvećoj mjeri značaj roda, a opet i nešto najposebnije (ειδικώτατον, specialissimum), što ima najviše značaj vrste. A između toga je ono što se istodobno izriče i kao rod (za ono niže) i kao vrsta (za ono više). Iznad onog najvišeg ne može biti nekoga drugog roda ni ispod najniže vrste nijedne vrste. Na svaku se kategoriju (najviši rod, opći pojam) može primijeniti ta dioba po Porfirijevu stablu. Porfirije uistinu uzima za primjer neke od deset kategorija i provodi diobu po opisanom uzorku. Svaka kategorija biva upravo supstancijalizirana (on je obrađuje kao pojedinačno, a opće biva predicirano općem). Jedan je primjer kojim se Porfirije služi supstancija, kao najviši rod; pod nju potpada tijelo, pod tijelo oduhovljeno tijelo, pod to životinja, pod životinju razumna životinja i poda nju čovjek, a pod čovjeka Sokrat, Platon i pojedini ljudi. Od svega je toga supstancija ono najopćenitije i samo rod, a čovjek ono najposebnije i samo vrsta. Tijelo je, međutim, vrsta u odnosu prema supstanciji i ujedno rod oduhovljenog tijela, a ono pak vrsta tijela i rod za životinju, itd. Sve što leži između najvišeg roda i onog što je samo vrsta jest ono čemu prethodi rod i iz čega izlazi vrsta. Opće se predicira »de suo inferiori tanquam de subiecto«. Na temelju izloženog Porfirije zaključuje: »O čemu se iskazuje vrsta, o tom će se nužno i rod vrste i rod roda sve do najopćenitijeg roda iskazivati. Tako, ako je ispravno reći za Sokrata da je čovjek, a za čovjeka da je životinja, i za životinju da je supstancija, bit će također ispravno reći za Sokrata da je životinja i da je supstancija.«²³

²¹ Ibid., c. III, f. 13 r.:

»Sed omnino aliter quam Porphyrius putabat id est, genus esse singulorum genus, speciem vero praedicabilem esse singulorum speciem universalem.«

²² Quaedam animadversiones, c. III, f. 13 r.:

»Deinde Porphyrius de sua arbore, et de suis generibus generalissimis et de suis speciebus specialissimis, et de subiecto sui modi philosophandi, quod est separatum a singularibus, et continetur in serie generum et specierum inter decem genera generalissima et species specialissimas.«

²³ Porfirije: »Uvod u Aristotelove Kategorije«, u prijevodu, s uvodom i objašnjenjima eug. Rolfesa, Felix Meiner Verl., Leipzig 1920, str. 8.

Nasuprot tome »*substantiam non esse genus, non genus corporis, non animati corporis, non animalis, non hominis, non Socratis*«, tvrdi Medo. Ne samo da nije najviši rod nego nije uopće rod. Ako se rod i vrsta prediciraju čemu, oni su predikati, a ne supstancije; opće pak znači svojstvo i osobinu stvari, a ne kakvu određenu stvarnost. Što se pak tiče predikabilnosti svakog općeg, Medo nasuprot Porfiriju tvrdi da nije točno da je svako »*universale*« — »*praedicabile*«. »Naime i nebo je neko opće ('*quoddam universale*') ako je neki opći uzrok ('*quaedam causa universalis*'). Isto tako odvojene supstancije (»*substantiae separatae*«) jesu neki opći uzrok, a iznad svega svemogući Bog jest apsolutno općim uzrokom svega. Pa ipak, ništa se od tog općeg (»*nullum horum universalium*«) ne da predicirati uopće (»*/non/ est praedicabile universale*«). Isto tako ono opće pojedinačnih supstancija, kao supstancija, ne može se o drugom subjektu iskazivati (»*Item universale singularium substantiarum, ut substantiarum, non est praedicabile de alio subiecto*«), naglašava Medo. On uporno inzistira na pravilnom shvaćanju Aristotelovih iskaza o supstanciji, pa povodom spora oko prediciranja supstancije uopće dotiče problem tumačenja supstancije s obzirom na (prividnu) diskrepanciju u Aristotelovim izlaganjima o supstanciji u »*Metafizici*«, gdje se o supstanciji govori kao o bitnosti (οὐσία — što je po sebi i za sebe), gdje se govori o vječnoj, nepokretnoj, odvojenoj supstanciji (αἰδιος, ἀκίνητος, χωρισμένη — aeterna, immobilis, sensibilibus separata) i principu čija će sama supstancija biti »*actus*« (ἐνέργεια) te o onom »što je supstancija u najvećoj mjeri« ukoliko je najviše po sebi i za sebe (nepokretni pokretač) i s druge strane u »*Organonu*«, poglavito u »*Kategorijama*«, koje supstanciju obrađuju kao supstrat, subjekt, (podmetak), gdje se uz ostalo ističe nemogućnost da bi nešto bilo više ili manje (μᾶλλον ἢ ἴστρον) supstancijom (od nečeg drugoga), a supstancija je primarno (jedno) određeno nešto (τὸδε τι), na što se odnose sve ostale akcidencije. Medo istodobno zamjera Porfiriju što je u svom eksplikiranju Aristotelovih »*Kategorija*« stajao pod utjecajem pristupa supstanciji u »*Metafizici*«.

Što se pak tiče termina »*genus generalissimum*« i »*species specialissima*«, oni su, po Medu, najbolji pokazatelj Porfirijeva udaljavanja od Aristotela: »Ti su naime termini ono opće što se odnosi na opće, dok se kod Aristotela, naprotiv, svaki od općih termina odnosi na pojedinačno.«²⁴ Takvo pak opće što se iskazuje o mnogima zove se »*universale praedicabile*«. A to jedno u mnogima i svako pojedino od mnogih iskazuje se »*univoce*« i tek po takvu općem bivaju u Aristotela i dokaz i nauka. A u Porfirija, u seriji predikabilija, čovjek uopće jest supstancija (»*homo universalis est substantia*«), jer se supstancija predicira čovjeku kao subjektu »*quia substantia de homine praedicatur tanquam de subiecto*«), što nikako nije u skladu s Aristotelovim stavom da nijedno

²⁴ *Quaedam animadversiones*, c. III, f. 14 r.:

»Etenim illi termini sunt universales relati ad universalialia; apud Aristotelem vero unusquisque terminorum universalium refertur ad singularia.«

opće ne može biti supstancijom («nullum universale substantiam esse»), kaže Medo, oslanjajući se na tekst »Metafizike« (knjiga VI, poglavlje XIII, 1038 b) spomenutog izdanja, gdje se na strani 553. kaže: »Čini se da je nemoguće da bude supstancijom bilo što od onoga što se univerzalno (kao opće) iskazuje.«²⁵

Medo na to nadovezuje: »Naime u Aristotelovoj filozofiji svako se opće odnosi na nešto pojedinačno kao na subjekt; kad se pak opće pririče nekom općem, ono što se podmeće predikatu nije subjekt, nego objekt, jer se i tada odnosi na ono o čemu ili o kojima se izriče, kao o subjektu ili o subjektima, to jest o prvim supstancijama.«²⁶

U svojoj kritici Porfirijeve interpretacije oslanja se Medo poglavito na mjesta iz »Topike« (knjiga I, gl. VII/VIII. spom. izdanja), gdje Aristotel govori o odnosu kategorija i »onoga što se može pridati« i gdje kaže da je svako od »onoga što se može pridati nužnim načinom u jednoj od deset kategorija jer označuje nešto što je ili supstancija ili kakvo ili koliko« (»Nam semper accidens, et genus, et proprium, et definitio, in una harum categoriarum erit; omnes enim propositiones ab his sumptae, vel quid, est, vel quale, vel quantum, vel aliam quandam harum categoriarum significant«), što, drugim riječima, znači da se sve pojedinačno što se može pridati može svesti na četiri najviša roda (»praedicabilia«), a svako od onoga što pod ta četiri roda potpada označuje nešto (pojedinačno) od onoga što se iskazuje i koje se opet može svesti pod deset najviših rodova, tj. kategorija. Sasvim je dakle pogrešno što čini Porfirije (misleći da govori u duhu Aristotelove filozofije) kad opće pridaje općem. Porfirije je u takav odnos doveo predikabilije spram kategorija, da svako »od onoga što se može pridati« označuje pojedinu kategoriju (najviši rod) kao pojedinačno.

Iz činjenice zatim što najviših pojmova ima deset, a najposebnijih je isto tako ograničen broj, dok je pojedinačno beskonačno (»singularia infinita sunt«), izvodi Porfirije zaključak da samo o onom prvom može biti znanja, dok ga o pojedinačnom nema, pozivajući se pri tome izrijekom na Platona, »po kome se u podjeli treba zaustaviti na onoj posljednjoj (najposebnijoj) vrsti, jer su individue što pod nju potpadaju beskonačne i o njima nema znanja«.²⁷ Medo međutim otklanja Porfirijevu tvrdnju »singularia sub scientiam non cadere«, tvrdeći nasuprot, da je pogrešno shvatio Aristotela, u čijoj se filozofiji svaki opći pojam odnosi na pojedinačno, i čulno zamjetljivo nosilac je općeg, a nauka i dokazi što se uzdižu do općeg to su bolji što su općenitiji, jer

²⁵ »Videtur namque impossibile substantiam esse quocumque eorum, quae universaliter dicuntur.«

²⁶ Quaedam animadversiones, c. III, f. 14 r.:

»Nam in philosophia Aristotelis unumquodque universale refertur ad aliqua singularia tanquam ad subiecta; quando vero universale praedicatur de aliquo generali, illud, quod praedicato subicitur, non est subiectum, sed praedicatum, quia etiam tum refertur ad ea, de quo, vel de quibus praedicatur, tanquam de subiecto, vel de subiectis, id est, de primis substantiis.«

²⁷ Porfirije, Uvod u Kategorije, str. 7.

se zasnivaju na širem iskustvu, odnoseći se na više pojedinačnih slučajeva. Jer, mada definicija postoji samo za (ono) opće, treba ipak imati u vidu »da se pojam obrazuje iz trajanja čulnih utisaka«²⁸ i da je opće (τὸ καθόλου), iz kojeg biva princip znanosti i umjetnosti sadržano u pojedinačnom (τὸ καθ' ἑκαστον), tako se opaža ono pojedinačno (»sentitur singulare«), osjet jest osjet općega (»sensus vero τῷ universalis — αἰσθησις τοῦ καθόλου), tako čovjeka, a ne čovjeka Kalije, i upravo na glašavanjem te upućenosti općeg na pojedinačno i pojedinačnog na opće u Aristotelovoj filozofiji služi se Medo kao argumentom u obaranju Porfirijeve tvrdnje. A kad Porfirije kaže da o pojedinačnom nema znanja, nastavlja Medo, »istina je (to) u njegovu načinu filozofiranja, a razlog toga nije onaj što ga sam navodi, nego taj što je njegovo opće odvojeno od pojedinačnoga, koje je opće jedno izvan mnogih, i tako se pojedinačno i ono opće dvoznačno istim iskazuju.«²⁹ A Aristotelova filozofija »niti je o biću koje bi bilo zajedničko svim deset kategorija . . ., niti o deset odvojenih općih slučajeva (»de decem separatis casibus universalibus Porphyrii«), niti o transcendentnom biću (»de ente transcendentii«), nego je o samim pojedinačnim prvim supstancijama (»de ipsis singularibus primis substantiis«), od kojih nijedna nije ni u kom subjektu, niti se o nekom subjektu iskazuje.«³⁰ Upravo uzdizanjem od pojedinačnoga »in philosophia Aristotelis formatur universale praedicabile«.

No, iz još jednog momenta u Porfirijevu izlaganju vidljivo je koliko je on bio pod utjecajem platonovskog načina filozofiranja. Kad komparira rod i vrstu s ostalim predikabilijama, ističe da se prvi odlikuju time što sve pojedinačno o njima ovisi tako da ukoliko se ukloni ono prvo biva nužnim načinom uklonjeno i ono što pod to opće potpada (»sublato universalis tolluntur et singularia«), a što kod »svojtva«, »akcidencije« i »razlike« nije slučaj. Za primjer navodi: ako nema životinje, nema ni čovjeka ni konja, a što potječe od shvaćanja da ono opće predstavlja prve principe i uzroke i o čemu apsolutno ovisi sve pojedinačno.

U izlaganju o razlici (διαφορά) najveća je Porfirijeva greška, po Medu, ta što misli da govori o razlici (»putat se loqui de differentia«), a bavi se različitim (»non loquitur de differentia, sed de diverso«). A i kad govori o različitom, ne pravi razliku između različitog i drugačijeg, o čemu Aristotel raspravlja u »Metafizici«,³¹ a što Medo ukratko po-

²⁸ Analytica post. lib. II c. XV (XIX) spom. izdanja »Opera omnia«.

²⁹ Quaedam animadversiones, c. III, f. 15 r.: »Quare quod Porphyrius in suo modo philosophandi dicit singularia sub scientiam non cadere, in suo modo philosophandi verum dicit, et ratio est, non quam ipse reddidit, sed quia ipsius universalis sunt a singularibus separata, quae sunt unum extra multa, et ideo singularia, et illa universalis aequivoce idem dicuntur.«

³⁰ Quaedam animadversiones, c. III, f. v.

³¹ Aristotel (Meta., lib. IX, c. III, 1054) govori o drugačijem (diversum, ἕτερον) i različitom (differens, διάφορον); za drugačije i od čega je drugačije (οὐ ἕτερον) nije nužno da budu od nečeg (τινι) drugačije, jer sve što

navlja da bi evidentnom učinio zabludu Porfirijevu. Osim toga Porfirije rabi termin »drugotnost« (»alteritas«), što je upravo karakteristično za njegov način filozofiranja, jer je to termin Platonove filozofije, tvrdi Medo, koji označuje »quid universale separatum a singularibus«. Sokrat se međutim od Platona ne razlikuje drugotnošću, nego su oni različiti ljudi (»diversi homines«), mada pripadaju istoj vrsti, a različiti su zato što su pojedinci (»sunt diversi, quia singulares«). Griješi, u pogledu razlike, Porfirije i utoliko ukoliko tvrdi da specifična razlika postoji samo u rodu supstancije, što se protivi Aristotelovu shvaćanju razlike.

Medo potom navodi neka mjesta iz »Organona« gdje se govori o »svojstvenom« (proprium, ἰδιον), napominjući da i o tom Porfirije »inapte tractat«.

Završno je izlaganje o akcenciji, gdje biva pokazano da Porfirije zapravo ni sam ne zna u kom određenju, u kom značenju govori o akcidentalnom i akcenciji (»Absque dubio puto in hoc capite Porphyrium nescire, an de accidente absolute dicto, an de accidente quatenus inest substantiae, an de accidente praedicabili tractet«).³²

Na kraju svog izlaganja Porfirijevih zabluda izriče Medo nadu da će sve greške što ih je on uočio u Porfirijevoj interpretaciji Aristotela biti i drugima jasne (»puto facile patebunt unicuique errores«) te završava ovim riječima: »Meni su, uistinu, zbog one, ma kakva da je, spoznaje čistoće Aristotelove filozofije, dosadne Porfirijeve riječi, i ne mogu a da ne mrzim čovjeka koji je tamom zastro tako uzvišen rod filozofije, koji je naveo u nerazrješiv labirint sve one koji su se bavili njome te se u njemu u beskrajnom naporu muče oko ispraznih njegovih univerzalija.«³³

R é s u m é

L'intention fondamentale de cette étude (dont le sujet est un des devoirs du programme des recherches sur l'héritage philosophique croate) était de donner les faits principaux concernant la vie et l'oeuvre d'un philosophe et savant ragusain du XVIème siècle — Antun Medo.

Ce philosophe est né en 1530 dans une famille d'origine grecque, qui est venue à Raguse vers 1400 et s'y est établie. Il est mort en 1603.

jest ili je isto ili drugačije, dok je različno uvijek διάφορον τινὸς τινί, naime nužno postoji nešto isto (aliquid idem-ταυτό τι) u (po čemu) se razlikuje (ono) što se razlikuje.

³² Quaedam animadversiones, c. VI, f. 20 r.

³³ Ibid., c. VI, f. 20 v.:

»Mihī vero propter illam, quācunq̄ue sit, quā habeo cognitionem puritatis philosophiae Aristotelis, profecto verba Porphyrii iam taedio sunt, nec possum odio non prosequi hominem, qui tenebris suis obruit hoc nobile genus philosophiae, qui eius studiosus in inextricabilem labyrinthum ita intrusit, ut vanis eius universalibus labore sine fine torqueantur.«

Il nous a laissé trois oeuvres de caractère philosophique, mais d'après l'affirmation de la plupart de ses biographes, il s'est occupé aussi de mathématiques et d'astronomies et a écrit une oeuvre touchant à ce domaine. Malheureusement, on ne possède rien de précis en ce qui concerne le titre et la publication de cette oeuvre.

L'objet principal des études de ce philosophe est la philosophie d'Aristote et les interprétations de divers interprètes de ce grand philosophe antique. Ses deux oeuvres intitulées »Expositio« représentent une analyse minutieuse de la Métaphysique d'Aristote (Livres VII et XII; ce sont en effet livres VI et XI), tandis que la troisième est une polémique avec Porphyre, qui a, d'après Medo, complètement voilé le vrai sens de la philosophie aristotélicienne, et qui, par ses interprétations sous l'emprise du néoplatonisme, a fait de cette philosophie pure et claire une philosophie confuse et difficile à comprendre. Medo veut montrer la pureté origininaire de la philosophie du Stagirite, il veut la révéler dans toute sa grandeur, qui consiste dans sa simplicité et dans sa clarté, et ce n'est possible, d'après lui, qu'en expliquant les oeuvres d'Aristote en s'appuyant sur le texte original. Cette oeuvre de caractère polémique est en même temps celle qui est la plus originale.

Par cette oeuvre, on a eu l'intention de donner des informations les plus révélatrices sur un savant qui fait parti de notre héritage philosophique et qui, jusqu'à maintenant, nous a été presque complètement inconnu, dans l'espoir, que ce qui a été dit pourrait servir de base pour une investigation approfondie de son oeuvre ainsi qu'à une continuation de recherches dans l'ensemble de notre héritage philosophique.